

5. Olha Lysa, Iryna Fedets & Arnis Sauka. (2019) Shadow economy index. P. 1-53.
6. Leandro Medina and Friedrich Schneider (2018), Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? International Monetary Fund. P. 1-76.
7. Ponomorenko, T. Yu. (2016) Comparative analysis of the shadow economy of the world countries [Text] / T. Yu. Issue 2 - Odesa, ONEU. P. 222 - 227.
8. Schneider F, Enste DH. (2013) The Shadow Economy: An International Survey. 2nd ed. Cambridge University Press.
9. Friedrich Schneider Andreas Buehn Claudio E. Montenegro. (2010). Shadow Economies All over the World New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007. P. 1-56.

Жигилій К.С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка БП-3 «Економіка»

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Війна завдає значних втрат людським і природним ресурсам України, руйнуючи інфраструктуру та дезорганізуючи всі ключові сфери суспільства. Однак виокремлюючи проблеми, які загостило повномасштабне вторгнення, часто забувають про відходи від руйнувань, не говорячи вже про інші збитки, завдані навколишньому середовищу. Євгенія Попович, директорка Департаменту цифрової трансформації, електронних публічних послуг та управління відходами Міндовкілля зазначила, що від початку повномасштабного вторгнення станом на листопад 2023 року утворилося понад 670000 тонн відходів від руйнувань [1]. «За оцінками Світового банку, лише на операції з демонтажу та перевезення відходів Україні доведеться витратити близько 5,6 млрд доларів» [2]. Захоронення сміття є вкрай дорогим процесом, який не лише створює значне навантаження на економіку, а й має катастрофічні наслідки для екології. Тож ця проблема є настільки критичною, що вже стає питанням національної безпеки.

У цьому контексті стає очевидною необхідність переходу до принципів циркулярної економіки. «Циркулярна економіка (ЦЕ) – це економічна система, в якій продукти, деталі та матеріали повертаються назад у цикл виробництва, створюючи додаткову економічну, соціальну та екологічну цінність» [3]. Переорієнтація України на принципи циркулярної економіки — це амбітний виклик, який в той же час надає доступ до багатьох можливостей. Ця модель не лише знижує навантаження на полігони та сприяє більш ефективному використанню ресурсів, вона також стає каталізатором сталого економічного зростання.

Збитки житловому фонду є одними з найзначніших, тож галузь будівництва є найбільш перспективною та необхідною. Зруйновані будинки стають джерелом вторинної сировини. В Україні вже функціонують компанії, які працюють в цьому напрямку, і вони довели ефективність цього підходу: «На початку 2023 року компанія “Нео-Еко Україна” успішно знесла будівлі в рекордно короткі терміни, при цьому доведено, що 90% з 50 000 тонн демонтованого щебню можна переробити» [4]. «Нео-Еко Україна» - українська філія французької фірми «Нео-Еко». І за словами віцепрезидента компанії Барта Грюєра, повторне використання будівельних відходів дозволяє скоротити видатки на відновлення інфраструктури на 20-25% [5]. Імплементация принципів циркулярної економіки передбачає пріоритетне використання вторинних матеріалів, таких як демонтований щебінь, перероблений бетон та металобрухт. Це підхід, який веде до суттєвого зменшення потреби в нових матеріалах, зменшуючи залежність від імпортованої сировини. Однак, перспективи циркулярної економіки не обмежуються лише використанням будівельних відходів. Вони охоплюють ширший спектр можливостей, включаючи оптимізацію ресурсів, повторне використання та переробку у різних галузях, що сприяє зміцненню внутрішнього ринку. Це також стимулює створення робочих місць у сферах переробки та виробництва, підтримуючи економічний розвиток. Впровадження цих принципів забезпечує екологічну раціональність і економічну стабільність, відкриваючи нові горизонти для наукових досліджень і технологічних інновацій.

Циркулярна економіка – це про всебічну трансформацію суспільства та держави в більш сучасному, інноваційному, відповідальному та свідомому напрямку. На рівні окремого індивіда це означає усвідомлення власної ролі та впливу на довкілля, а також активну підтримку екологічних ініціатив. Як наслідок набуває поширення етичне споживання, яке закріплює культуру відповідальності. Для підприємств – це модернізація моделей виробництва та постачання продукції, що сприятиме відкриттю неосвоєних ринків, як національних, так і глобальних. Це впливатиме й на формування корпоративної соціальної відповідальності [6]. Звісно ж, у бізнесу має бути мотивація та стимул переходити до економіки замкнутого циклу та віднаходити нові ідеї імплементатії цих принципів у виробництва. У цих умовах пошуку своєї ніші та дослідження можливих перспектив відбуватиметься переорієнтація на високотехнологічний інноваційний розвиток. Держава відіграє ключову роль у переході до циркулярної економіки, розробляючи та впроваджуючи стратегії, що охоплюють всі етапи економічної діяльності, включаючи заохочення. Також держава має брати активну участь і як споживач продукції. Створення відповідного правового поля є важливим фактором такого переходу. Встановлення на законодавчому рівні певних стандартів стане ключовим етапом впровадження принципів циркулярної економіки в національну стратегію відновлення.

Акцентуючи увагу на стимулюванні підприємств до підтримки ініціативи варто розглянути ще два важливих аспекти:

1. По-перше, важливим кроком є запровадження податкових та кредитних пільг для компаній, які впроваджують циркулярні моделі. Це сприятиме залученню інвестицій в екологічні ініціативи, а також створюватиме сприятливі умови для розвитку «зелених» стартапів. Одночасно надання субсидій на засоби виробництва стане суттєвою підтримкою для малого та середнього бізнесу, який часто стикається з обмеженими ресурсами для масштабних трансформацій. Слід створити спеціалізовані інвестиційні фонди та платформи для фінансування проєктів у цій сфері. Такі фонди зможуть акумулювати державні, міжнародні та приватні ресурси, спрямовуючи їх на розвиток інноваційних екологічних рішень. І, безумовно, як базисна умова має бути легкий доступ до кредитування шляхом запровадження пільгових умов для підприємств, які прагнуть модернізувати свої процеси у відповідності до принципів циркулярної економіки. Зараз українські банки мало кредитують, більшість коштів вони спрямовують на купівлю ОВДП. Однак все ж наявні позитивні тенденції, оскільки у Огляді банківського сектору за III квартал 2024 року вказано: «Обсяг чистого гривневого кредитного портфеля бізнесу за III квартал зріс на 6,9% порівняно з попереднім кварталом та на 22,9% – порівняно з III кварталом 2023 року. Частка МСП у чистому портфелі гривневих кредитів бізнесу зросла до 60%» [7]. Однак все одно ставки для великих підприємств залишалися нижчими, ніж для малого та середнього бізнесу. Також, особливо актуальним може стати створення спеціалізованих «зелених» банків або фінансових установ, які фокусуватимуться на підтримці проєктів сталого розвитку.

2. По-друге, нові продукти та послуги, які виникають унаслідок переходу до циркулярної економіки, становлять значний виклик, особливо для малого та середнього бізнесу, який обмежений у часі та ресурсах. У цьому контексті роль уряду має трансформуватися з пасивної функції законодавця та наглядача до активної кооперативної позиції. Це передбачає створення партнерських ініціатив, які об'єднують бізнес-сектор, громадянське суспільство та наукові установи. Одним із ефективних інструментів у цьому процесі є формування кластерів — спеціалізованих об'єднань, які сприяють оптимізації використання ресурсів, обміну знаннями та впровадженню інновацій. У межах економіки замкнутого циклу кластери мають низку переваг, серед яких виділяється високий потенціал для розвитку промислового симбіозу. Промисловий симбіоз забезпечує взаємодію підприємств шляхом перетворення відходів одних компаній на ресурси для інших, що дозволяє ефективніше використовувати матеріальні й енергетичні ресурси. Крім того, кластери створюють сприятливі умови для швидшого залучення фінансування та реалізації проєктів. Вони сприяють подоланню розриву між науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами і малими та середніми підприємствами, стимулюючи розробку й інтеграцію інновацій у виробничі процеси. Завдяки такому підходу кластери стають ключовим елементом переходу до циркулярної економіки, забезпечуючи стійкий розвиток та конкурентоспроможність бізнесу.

Говорячи про реальність впровадження моделі циркулярної економіки, важливо зазначити, що Україна вже досить впевнено крокує в цьому напрямку,

оскільки у рамках фінансованої Європейським Союзом програми EU4Environment за підтримки уряду Німеччини, Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку було виконано оглядовий стратегічний форсайт «На шляху до циркулярної економіки в Україні» і зроблено звіт. Однак також є і більш практичні проєкти з багатьма країнами-партнерами. Наприклад:

1. уряд Швеції запустив новий проєкт технічної допомоги Україні із назвою "Посилення управління побутовими відходами на 2024-2027 роки", метою якого є допомога реформувати систему управління відходами за євростандартами [8];

2. Італія профінансує будівництво двох сміттєпереробних заводів на Закарпатті [9];

3. Японія надає велику допомогу Україні, що підтверджено тим, що в рамках Конференції з економічного розвитку та відновлення у Токіо підписали 56 документів – міжурядових угод та домовленостей між бізнесами та місцевою владою [10]. На Харківщині вже успішно переробляють відходи за допомогою обладнання, яке надала країна-партнер [11].

Отже, Україна вже має досвід участі у таких проєктах та співпраці з країнами, які вже досягли успіху у циркулярному плануванні. Це дає надію на те, що і Україна зможе швидко адаптуватися до нових тенденцій та прискорити перехід до економіки замкненого циклу. Однак, для досягнення успіху, важливо не лише отримувати допомогу та фінансування від зарубіжних партнерів, але й активно працювати над створенням сприятливих умов для розвитку циркулярних практик на внутрішньому ринку.

Список використаних джерел

1. Від початку повномасштабного вторгнення рф в Україні вже утворилося понад 670 тисяч тонн відходів руйнації – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – офіційний сайт.* URL: <https://mepr.gov.ua/vid-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rf-v-ukrayini-vzhe-utvorylosya-ponad-670-tysyach-tonn-vidhodiv-rujnatsiyi/>

2. Колтик О. Відходи від руйнувань: ресурс чи гори сміття. *Економічна правда.* URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/05/14/713619/>

3. ЮНІДО (2024). Оглядовий стратегічний форсайт циркулярної економіки в Україні: Фінальний звіт. Відень, ЮНІДО. URL: <http://www.recpc.org/circular-economy/>

4. Пілотний проєкт циркулярності в Гостомелі. *Нео-Еко Україна.* URL: <https://neo-eco.com.ua/project/pilotna-prohrama-rozbyrannia-zavaliv-sylamy-veteraniv/>.

5. Гришина О. Інтерв'ю віцепрезидента компанії Нео-Еко Барта Грюєра. *Інтерфакс-Україна.* URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/875051.html>

6. Кужелєв М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4(1). С.60–63
7. Кредитування бізнесу та населення надалі зростає, а якість кредитного портфеля поліпшується понад рік – Огляд банківського сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kredituvannya-biznesu-ta-naselennya-nadali-zrostaye-a-yakist-kreditnogo-portfelya-polipshuyetsya-ponad-rik--oglyad-bankivskogo-sektoru>.
8. Швеція допомагатиме Україні у реформуванні національної системи управління відходами за європейськими стандартами. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/shvetsiia-dopomahatyme-ukraini-u-reformuvanni-natsionalnoi-systemy-upravlinnia-vidkhodamy-za-ievropeiskymy-standartamy>
9. Міцкевич А. Уряд Італії готовий фінансувати будівництво двох сміттєпереробних заводів на Закарпатті. *ZAXID.NET*. URL: <https://zaxid.net/uryad-italiyi-gotoviy-finansuvati-budivnitstvo-dvoh-smittyeper-erobnih-zavodiv-na-zakarpatti-n1594888>
10. Україна та Японія підписали 56 документів на Конференції з економічного розвитку та відбудови в Токіо. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-iaponiia-pidpysaly-56-dokumentiv-na-konferentsii-z-ekonomichnoho-rozvytku-ta-vidbudovy-v-tokio>.
11. Харків Новини. Відходи після руйнацій: у Харкові їх почали переробляти, 2024. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2u1muPnT_M

Лутфулліна А.В., Капшук М.О.
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентки БП-1 «Маркетинг»

ГЕНЕРАТОРИ, ДРОНИ І СТАРТАПИ: ЯК ІННОВАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ СТАЮТЬ ОСНОВОЮ ЕКОНОМІЧНОГО МАЙБУТНЬОГО

Війна в Україні стала не лише важким випробуванням, а й приводом для нових технологічних рішень. Дефіцит енергетичних ресурсів, потреба в ефективних засобах ведення війни та забезпечення життєдіяльності населення стимулювали розвиток інновацій. Вони стають ключовими елементами, що допомагають адаптуватися до кризових умов та створюють нові можливості. Генератори стали базовим інструментом енергозабезпечення, дрони – ключовими у військовій тактиці, а стартапи допомагають у відновленні економіки. Водночас виникає проблема інтеграції інновацій воєнного часу у повоєнну економіку. Тому необхідно оцінити потенціал таких розробок як основи майбутньої економічної моделі країни.

Енергетична інфраструктура України зазнала значних пошкоджень під час війни. У 2022 році в країну було імпортовано понад 390 тисяч генераторів [1].